

Lättläst

En guide till dig som förmedlar böcker

Letar du lättläst?

För många är lättlästa böcker en fantastisk möjlighet att uppleva litteratur. Möter du läsare i behov av lättlästa böcker i din vardag? Arbetar du kanske på skola, bibliotek, inom äldreomsorg eller LSS-verksamhet? Är du läsombud eller frivillig högläsare, eller söker du böcker till en anhörig eller en vän? Då är den här broschyren för dig.

Här får du information om vad lättläst är, liksom tips och råd om hur du hjälper läsare att hitta rätt bok. Du hittar också information om lättlästnivåer och om de största lättlästförlagen.

Innehåll

Vad är lättläst?	4
Vad gör en text lättläst?	4
Att väcka läslust	6
Olika ingångar till läsningen	6
Matcha läsare och bok	9
Om lättlästnivåer	11
Förlagen och lättlästnivåerna	12

Vad är lättläst?

Lättlästa texter är anpassade för att läsare med lässvårigheter enklare ska kunna läsa och förstå information och litteratur. Läsarna kan ha problem med att avkoda text, koncentrera sig, förstå eller minnas. Termen lättläst är dock lite motsägelsefull, eftersom den som läser lättläst ofta inte tycker att några texter alls är lätta att läsa. För vissa läsare fungerar lättläst som en bro vidare mot annan litteratur. Andra läser lättläst hela livet.

Målgrupper

Målgrupperna för lättläst är bland andra barn och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, läsare som håller på att lära sig svenska och läsare med dyslexi, afasi eller demens. Ovana eller ovilliga läsare brukar också räknas till de grupper som har nytta av lättläst. Enligt den internationella PIAAC-studien från 2013 har 13 procent av svenskarna ett stort behov av mer tillgängliga texter.

Vad gör en text lättläst?

Det är egentligen bara läsaren som kan avgöra om en text är lättläst eller inte, men det som utmärker en lättläst text är bland annat att:

- orden är enkla och vardagliga
- om det förekommer svåra ord förklaras de direkt där de nämns
- texten är kort
- textens struktur är tydlig och lätt att överblicka
- handlingen är rak och antalet skildrade personer få

” Åh, vad jag önskar att alla böcker i världen fanns som lättlästa. Det blir mycket roligare att läsa när man förstår vad boken handlar om.

Maria Timofejeff, kulturarbets-
tagare på den dagliga verksam-
heten Kulturcentrum Skåne

- det är tydligt vem som gör vad
- det finns gott om bindeord som men, därför och alltså
- det finns få metaforer, liknelser och inskjutna bisatser

En lättläst text är skriven till en tydlig mottagare. Texterna ska vara skrivna utifrån läsarens nivå av förkunskaper och referensramar.

Bild och grafisk form

Många som behöver lättläst är misstänksamma och svårflörtade läsare. En läsare med många läsmisslyckanden i bagaget väljer texter kräset och med stor omsorg. Många böcker blir bortvalda redan innan texten har fått en riktig chans. Här spelar bokens form och bilder en stor roll. Boken måste ge ett inspirerande och lätt intryck!

Lättlästa böcker har:

- större text än andra böcker
- mindre mängd text än andra böcker
- enkla och vanliga typsnitt
- korta rader och ojämn högermarginal
- rubriker och mellanrubriker som gör det lätt att hitta i texten
- ofta bilder som fungerar som stöd till texten.

**Ett vanligt skrivråd
för lättläst är:**

Ha något att säga.
Säg det.
Säg inget mer.

Att väcka läslust

Den som kämpar med sin läsning kan behöva hjälp att hitta läslust, och lättläst är för många nyckeln in i böckernas värld. Läsaren behöver få känna att hen lyckas! Det gäller därför att hitta böcker som väcker läsarens intresse och som är på en nivå som ger minsta möjliga läsmotstånd. Då växer modet och läsaren vågar ta sig an en bok till, och en till. Då har vi tillsammans skapat läsmod och läslust!

För att rätt bok ska nå rätt läsare är du som förmedlar böcker otroligt viktig. Du som bibliotekarie, läsombud, pedagog eller anhörig är avgörande för att den som inte brukar läsa ska lyckas bli en läsare.

Olika ingångar till läsningen

Det finns många olika ingångar till litteraturen. Att ha läsande förebilder runt sig som pratar om sin läsning är viktigt. Att lyssna på någon som läser högt kan också vara en ingång för ovana läsare. Då kan intresset väckas utan att de själva behöver välja bok och läsa.

För den som har svårt att hitta läsglädje kan samtalet vara en nyckel. Att prata med andra om det man läst och hur det påverkat en kan ge en förståelse för litteraturens magi: att vi genom den kan ta del av andras världar och verkligheter. Att litteraturen kan bekräfta ens egna erfarenheter eller erbjuda ett spännande äventyr.

Se till att det finns många böcker att välja bland så att läsaren kan strunta i böcker hen inte gillar och istället testa andra.

” Jag brukar säga: Låna gärna flera böcker! Ta några som reserv. För det kan hända att du inte gillar boken när du kommer hem och börjar läsa. Strunta i den då! Ta en annan.
Petra Romberg, bibliotekarie

” Det är viktigt att den som lyssnar kan hitta sig själv i högläsningen. Antingen i berättelsen eller genom att känna sig betydelsefull i gruppen.

Marie Jönsson Schelander,
läsombud

” Lättläst litteratur fungerar som en ingång till läsningen och kan väcka läslust. När läsarna känt att de kan läsa och förstå en hel bok, då har det blivit roligare och enklare att närma sig nästa bok.

Jenny Edvardsson, lärare

Matcha läsare och bok

Här får du tips på hur du som förmedlare kan hitta rätt bok till rätt person. Matchningen blir lättare om du tar dig tid att lära känna läsaren.

Fånga intresset

Det är lättare och roligare att läsa en bok om något som man redan tycker är kul. Gillar läsaren kaniner, att baka eller att åka motorcykel? Försök hitta böcker som bygger på ett befintligt intresse. Kanske finns det en faktabok i ämnet eller en romankaraktär med samma intresse?

Utgå från tidigare läsupplevelser

Ställ gärna frågan "Vad har du gillat att läsa tidigare?". Men tänk på att det kan vara en svår fråga för en ovan läsare. Då får du som förmedlare försöka hitta andra vägar. Kanske har läsaren en favoritfilm eller teveserie? Vad är det som är speciellt med den? Händer det mycket? Är den romantisk, rolig eller har intressanta karaktärer?

Utgå från dig själv

Försök att entusiasmera genom dina egna läsupplevelser. Ta stöd i vad du själv gillar och ge en kort resumé av en bok du tycker om. Det är lättare att börja prata och väcka läslust om du berättar om en egen läsupplevelse och bjuder in läsaren till den. På så sätt flyttar du fokus från läsaren och samtalet blir mer kravlöst.

Hitta nivån

Det kan vara svårt att hitta rätt nivå på lättlästa böcker. Lyssna på din läsare när ni pratar. Flyter samtalet på lätt? Förstår ni varandra? Hittar läsaren alla ord? Allt detta är till hjälp för dig som förmedlare när du ska

” När jag pratar om böcker brukar jag ha med mig lite av varje: skönlitteratur, facklitteratur, uppslagsverk, barnböcker och böcker på olika språk för att visa på bredden. Det finns så många olika vägar in i språket.

Susanne Johansson, bibliotekarie

hitta böcker. Om du är osäker: Välj hellre en bok på en för lätt nivå än en som riskerar att vara för svår. Öppna böckerna och visa läsaren hur texten och bilderna ser ut.

Var lyhörd

Många är för artiga för att tacka nej till en rekommenderad bok fast den inte känns rätt. Var uppmärksam på läsarens kroppsspråk och andra små signaler. Verkar hen intresserad av boken? Om inte så är det antagligen inte rätt bok. Lämna gärna läsaren ifred en stund för att välja en ny bok i lugn och ro. Känner du läsaren väl och vet att det är en bok hen kommer att gilla kan du såklart puffa lite extra för den.

Ha koll på böckerna

Hur ser utbudet av lättlästa böcker ut? Ju mer du vet om lättläst desto lättare blir det såklart att hitta rätt bok till rätt läsare. Besök förlagens hemsidor, sök på lättläst i nätbokhandeln eller fråga på biblioteket.

Var flexibel

Man kan läsa på många olika sätt. Det är lätt att spontant tänka att läsning är detsamma som att läsa en tryckt bok, gärna en roman. Men kanske passar en tidning, som den lättlästa nyhetstidningen *8 Sidor*, läsaren bäst? Är det kanske lättare att läsa på skärm? Eller funkar det bättre att läsa med öronen? Det finns både ljudböcker och lättlästa talböcker för personer som har någon form av läsnedsättning.

” En viktig faktor är tillgänglighet. Lägga fram böcker och tidningar eller varför inte bilder som väcker nyfikenhet och skapar samtal.
Susanne Sandberg, läsombud LSS

Om lättlästnivåer

De flesta förlag som ger ut lättlästa böcker delar in böckerna i olika lättlästnivåer. Hur lättlästnivåerna graderas och definieras skiljer sig mellan förlagen, men gemensamt är att nivåerna går från väldigt lätta texter till mer avancerade.

Det har länge funnits önskemål, inte minst från förmedlare, om nationella riktlinjer för lättlästnivåerna. Att nivåerna ska definieras på samma sätt av alla förlag. Det vore så mycket lättare att hitta rätt bok då! Men arbetet med att formulera gemensamma nivåer försvåras bland annat av att vi inte vet exakt vad som gör en text lätt att läsa.

Många förmedlare, pedagoger och redaktörer har lång erfarenhet av och stor kompetens i lättlästa texter. Men ännu kan vi inte med säkerhet säga exakt vad det är som påverkar om en text är lätt att läsa eller inte. Vi vet heller inte på vilket sätt olika målgrupper i behov av lättläst har olika och kanske också delvis motstridiga krav på texter.

En läsare som läser lättläst på grund av en intellektuell funktionsnedsättning har andra krav och förväntningar på en bok på den lättaste nivån än en läsare som håller på att lära sig svenska. Vi kommer därför att behöva hantera flera parallella system av lättlästnivåer även de kommande åren.

Förlagen och lättlästnivåerna

Det finns flera bokförlag som är nischade mot lättläst i Sverige. Den lättlästa utgivningen består både av böcker skrivna direkt på lättläst och av klassiker och nya romaner som bearbetats till lättläst. I bearbetningen av ett originalverk till lättläst måste mycket strykas, både i handlingen och i persongalleriet. Man kan jämföra det med hur ett bra filmmanus bevarar det unika i en roman.

Här har vi samlat information om de största lättlästförlagen och hur de själva presenterar sina lättlästnivåer. Mer information finns på förlagens hemsidor.

Bokförlaget Hedvig

bokforlagethedvig.se

Ger ut lättlästa böcker för barn och vuxna. De nivåindelade bara den del av utgivningen som främst används i skolan. Lättlästnivån är markerad på omslaget.

Nivå 1

Böckerna har mycket enkla och vardagliga ord. Det är lite text på varje sida. Korta och enkla fraser och meningar. Bilder bär en stor del av berättelsen. Mycket enkel, kronologisk och vardaglig handling som inte förutsätter någon förkunskap. Faktaböckerna handlar om ett konkret ämne. De skönlitterära böckerna har en tydlig huvudperson. Antal personer är få. Böckerna saknar i princip person- och miljöbeskrivningar. Cirka 25 sidor.

Nivå 2

Texterna har vardagliga ord och uttryck. Enkel meningsbyggnad. Enstaka meningar med omvänd ordföljd och bisatser kan förekomma. Ganska lite text på varje sida. Böckerna innehåller ofta bilder, men de kan vara färre

än på nivå 1. Enkel, kronologisk och vardaglig handling som inte förutsätter någon förkunskap. Faktaböckerna handlar om ett konkret ämne. De skönlitterära böckerna har en tydlig huvudperson. Antal personer är få. Böckerna har några få enkla person- och miljöbeskrivningar. Cirka 35 sidor.

Nivå 3

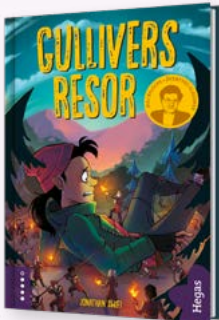
Vardagliga ord och uttryck. Meningarna är lite längre men meningsbyggnaden fortfarande enkel. Omvänd ordföljd och bisatser förekommer, men sparsamt. Satsytan är luftig men texten täcker större delen av sidan. Böckerna innehåller ibland bilder. Böckerna har mer handling och innehåll och tar upp ämnen som vardag, samhället och arbetslivet som läsaren kan känna igen sig i. Handlingen är kronologisk och tydlig. De skönlitterära böckerna har en eller två huvudpersoner. Antal personer är få. Miljö- och personbeskrivningar kan förekomma, men mycket sparsamt. Cirka 45 sidor.

Nivå 4

Flera nya ord och uttryck. Meningsbyggnaden är fortfarande enkel, men omvänd ordföljd och bisatser förekommer. Satsytan är luftig men texten täcker större delen av sidan. Böckerna kan handla om annat än läsarens direkta vardag. Handlingen är kronologisk och tydlig. Antal personer är fler än på de lägre nivåerna, men är fortfarande relativt få. Det finns person- och miljöbeskrivningar. Cirka 60 sidor.

Nivå 5

Längre och svårare ord förekommer. Meningarna är längre med både huvudsatser och bisatser. Enkelt bildspråk förekommer. Böckerna kan handla om annat än läsarens direkta vardag. Faktaböckerna kan kräva viss förståelse. Antal personer kan vara flera. Perspektivbyten kan förekomma. Enstaka hopp i tiden kan förekomma. Det finns person- och miljöbeskrivningar. Cirka 90 sidor.

Bokförlaget Hegas

hegas.se

Ger ut böcker för barn och unga. Lätlästnivån är markerad på bokens omslag. Faktaböcker ges ut på tre lätlästnivåer och skönlitteratur på de fem nivåer som presenteras nedan.

Nivå 1

För dig som vill ha en kort och fartfylld läsoplevelse. Väldigt lätta och korta ord och meningar. En enkel handling med få karaktärer. Fokuserar på huvudkaraktärens handlingar. Ställer inga eller låga krav på förkunskap hos läsaren.

Nivå 2

För dig som vill läsa berättelser på ett enkelt språk med korta meningar. Lätta och korta ord och meningar. En enkel handling med några biroller. Fokuserar på handling och till en del tankar. Låga krav på förkunskap.

Nivå 3

För dig som vill ha en utmanande berättelse med ett vardagligt språk. Några svåra och långa ord i lite längre meningar. Några synonymer. Få liknelser och metaforer. En enkel handling med utrymme för vissa bihandlingar. Fler än två huvudkaraktärer. Ett enkelt perspektiv men med mer fokus på känslor och tankar. Lite större krav på förkunskap.

Nivå 4

För dig som vill läsa berättelser som kräver en viss förförståelse och utvidgar ditt ordförråd. Svåra och långa ord förekommer. Meningarna är något längre och mer komplicerade, flerords-fundament och komplicerade bisatser förekommer. Synonymer förekommer regelbundet. Några liknelser/ metaforer förekommer. Handlingen kan sträcka sig över längre tid. Det finns flera huvudkaraktärer och flera biroller. Ett perspektiv som inkluderar huvudkaraktärens tankar och känslor. Viss förkunskap krävs av läsaren.

Nivå 5

För dig som vill läsa på ett mer nyanserat språk och möta fler svåra ord. Korta ord är normen, men långa ord förekommer ofta. Svåra ord förekommer en del. Längre och mer komplicerade meningar förekommer. Flerords-fundament och komplicerade bisatser förekommer. Synonymer förekommer regelbundet. Liknelser/metaforer förekommer. Handling kan sträcka sig över längre tid. Det finns flera huvudkaraktärer och flera biroller. Ett eller flera perspektiv som inkluderar huvudkaraktärernas tankar och känslor. Läsaren måste ha förkunskap om ämnet.

LL-förlaget

ll-forlaget.se

Ger ut böcker för unga vuxna och vuxna läsare. LL-förlaget är en del av MTM. Lättlästnivån är markerad på bokens tryckortssida (före titelsidan i bokens början).

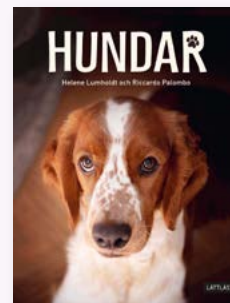
Nivå 1, Lättast

De här böckerna innehåller endast lite text, ofta bara några meningar per sida. Ordvalet är enkelt, meningarna korta och fullständiga - vi skriver alltid ut hjälpverb och pronomen. De skönlitterära böckerna har i regel en eller två tydliga huvudpersoner. Fackböckerna behandlar ett konkret och avgränsat ämne. Böckerna har många bilder som bär en stor del av berättelsen. Ofta handlar de om vardagliga situationer som läsaren kan känna igen sig i.

Nivå 2, Lättare

Handlingen är enkel, väldisponerad och kronologisk. Ord och uttryck är välkända, meningarna korta. Det förekommer bisatser, men mest består texten av huvudsatser. Handlingen innehåller få karaktärer, och färre person- och miljöbeskrivningar än nivå 3. Kapitlen ska vara korta, ofta

LL-FÖRLAGET

mellan tre och åtta sidor i den färdiga boken. Böckerna är ofta illustrerade, men bilderna kan vara färre och mindre redovisande än på nivå 1.

Nivå 3, Lätt

De skönlitterära böckerna kan vara lite längre, innehålla ovanligare ord och längre meningar än böckerna på nivå 1 och 2. Bisatser och bildspråk förekommer. Handlingen kan hoppa något i tid och rum och ha ett aningen större persongalleri. Faktaböckerna tar upp ämnen som kräver viss förståelse men de är alltid illustrerade med bilder som stöder texten.

Nypon förlag

nyponochviljaförlag.se

Ger ut böcker för barn och unga vuxna. De nivåindelar skönlitteratur, men inte faktaböcker. Lättlästnivån är markerad på bokens baksida.

Nivå 1, Lättast

Det är extremt lite text på varje sida, enkla ord och korta meningar. Böckerna är fulla av illustrationer som stödjer berättelsen och hjälper läsaren att komma vidare i boken. Målet ska vara att ha läst en hel riktig bok, från pärm till pärm. Då väcks lusten att läsa ytterligare en bok.

Nivå 2, Nästan lättast

Det är ett vardagsnära språk, text i korta stycken och med kort radlängd. Innehållet skildrar ofta situationer som är lätta att känna igen sig i och fokuserar på händelseförlopp. I de böcker som vänder sig till de lite lägre åldrarna finns det illustrationer på varje uppslag.

Nivå 3, Lätt

Språket består av välkända ord och uttryck. Handlingen är kronologisk

och koppling mellan orsak och verkan tydlig. Här finns, förutom ett händelseförlopp, även personbeskrivningar och miljöbeskrivningar. Det finns ofta ett antal illustrationer i varje bok. Den grafiska formen innebär något större storlek på bokstäverna, lite glesare mellan raderna och bredare marginaler.

Nivå 4, Ganska lätt

Här finns kapitelböcker med få eller inga illustrationer. Innehåller något svårare namn, ord och uttryck, samt lite längre meningar. Den grafiska formen är luftig med stor text.

Nivå 5, Nu flyter språket

De flesta läsare med läs- och skrivsvårigheter klarar böckerna på den här nivån. De har tränat upp sin läsförmåga, men läser sällan längre texter. Därför behövs mer lättillgängliga böcker för att stimulera läsningen. Böckerna är framtagna med särskilt lättläst-fokus då det gäller språk, innehåll och grafisk form, men innebär trots allt en större utmaning för läsaren. På den här nivån presenteras en hel del grafiska romaner.

Nivå 6, På väg mot traditionella böcker

Den tänkta läsaren av böcker på den här nivån är kanske ovillig att läsa och behöver därför lättlästa böcker som till sin form lockar till läsning. De lättlästa böckerna blir nu en inkörsport till läsning av traditionella böcker. Nypons böcker på nivå 6 är fortfarande framtagna med omsorg vad gäller just språk, innehåll och grafisk form. Inga böcker är illustrerade såvida det inte är grafiska romaner.

Vilja förlag

nyponochviljaforlag.se

Ger ut böcker för unga vuxna och vuxna läsare. De nivåindelar skönlitteratur, men inte faktaböcker. Lätlästnivån är markerad på bokens baksida. Deras nivåindelning följer samma princip som övriga förlag, men de använder bokstäver istället för siffror.

Nivå X-Small

Bilderböcker för unga vuxna och vuxna. Böckerna har illustrationer eller fotografier. Lite text och enkel meningsbyggnad. Vardagsnära ord, ofta substantiv eller verb. Om det finns meningar är de enkla och vanliga. Framför allt huvudsatser. Finns det bindeord är det de allra vanligaste som "och" och "men". Luftig grafisk form – glest mellan raderna och breda marginaler. Texterna handlar om vardagen. Oberoende av utbildningsbakgrund, kultur eller läsförmåga ska alla kunna ta till sig berättelsen.

Nivå Small

Enkla och vanliga meningar. Framför allt huvudsatser. Enstaka meningar med omvänd ordföljd kan finnas. Finns det bindeord används oftast "och" och "men". Luftig grafisk form – glest mellan raderna och breda marginaler. Texterna handlar om vardag.

Nivå Medium

Vardagsnära språk. Text i korta stycken med kort radlängd. Framför allt huvudsatser. Ibland förekommer omvänd ordföljd. Vanliga konjunktioner som "och" och "men". Meningar som talar om tid och plats. Texter som handlar om vardag, samhället och arbetslivet. Fokuserar på händelseförlopp snarare än miljö- och personbeskrivningar. Skildrar situationer som är lätta att känna igen sig i.

Nivå Large

Språket består av välkända ord och uttryck. Flera nya ord och uttryck. Längre och svårare meningar än nivå Medium. Det finns bisatser, men det mesta är huvudsatser. Omvänd ordföljd förekommer. Handlingen är kronologisk och väldisponerad. Begränsat antal karaktärer. Det finns person- och miljöbeskrivningar. Texterna handlar om vardagen men kanske inte just läsarens vardag. För den som kan läsa, men kanske inte så gärna och inte så mycket.

Nivå X-Large

För den som kommit igång med sin läsning men ändå behöver lättlästa böcker. Läsaren har ett bra svenskt ordförråd men behöver lättare grammatik. Längre meningar. Både huvudsatser och bisatser. Längre och svårare ord än nivå Large. Innehåller något svårare namn, ord och uttryck. Större persongalleri. Mer variation i språket än de lägre nivåerna. Mer sammansatt handling. Berättelserna handlar om samhället, kulturen och livet - men det är fortfarande ett innehåll nära läsarens vardag.

Nivå XX-Large

För den som kommit igång med sin läsning men har svårt att möta långa texter på egen hand. Läsaren har ett bra svenskt ordförråd och strategier för att förstå ett mindre antal okända ord med hjälp av sammanhanget. Längre och svårare ord kan förekomma, till exempel mer lågfrekventa ord. Meningsbyggnaden kännetecknas av större variation, till exempel fler bisatser, men det är fortfarande enkel grammatik. Berättelsen har ett större persongalleri. Berättelsen innehåller miljö- och personbeskrivningar. Berättelserna handlar om samhällen, kultur och levnadsöden som läsaren möjligen är främmande för.

Lättläst

Möter du läsare i behov av lättlästa böcker i din vardag? Arbetar du kanske på skola, bibliotek, inom äldreomsorg eller LSS-verksamhet? Är du läsombud eller frivillig högläsare, eller söker du böcker till en anhörig eller en vän?

Här får du kortfattad information om vad lättläst är och tips och råd om hur du hjälper läsare att hitta rätt bok. Läs också om lättlästnivåer och om förlagen som ger ut lättlästa böcker.

